

ELÇİN

Əli Vəliyev canlı-cüsseli bir adam idi və onu qədər canlı-cüsseli ididi, bir qədər de üreyi temiz və yumşaq, sədəvə səmimi, rehmdil və xeyirxah idi. Mən dəfələrlə bu xeyirxahlığın şahidi olmuşam və əvvəller də buna demmişəm. Yaziçılar İttifaqında isə əldiyim vaxtlar məndən on çox xahişlər edən iki nəfər idi: Əli Vəliyev və rəhmətli Abbas Zamanov, ancəd, bu xahişlərin heç bir onları öz problemləri ilə bağlı olmayıb və bu xahişlər hemisə adəbiyyataya yeni galmış adamların, imkansız ve kiməsiz qələmə öhləlinin problemləri ilə bağlı olub. Onu tez-tez xatırlırdı Ilyas Əfəndiyev deyirdi ki, vezifə Əli Vəliyevin necə adam olduğunu o saat göstərirdi. Bakıda Voroşilov (indiki Səbail) Rayon İcra Sovetinin sedri işlədiyi vaxt evsiz yaziçilərə menzil verirdi. Xəber gedib Mir Cəfər Bağırov'a təcanda kə, Əli Vəliyev bir ucedan yaziçilərə menzil paylaşıy, qəzəb tutub və onu vəzifədən çıxarıb.

Ancaq ürkət yumşaqlığı və sadeliyi ilə yanışı, Əli Vəliyev lazımı möqamılarda çox ciddi və prinsipial olurdu. O, 40-ci illərin ikinci yarısında "Kommunist" qəzetinin baş redaktoru işləyirdi və bir dəfə Ilyas Əfəndiyev onun yanına gedəndən kürk, kürk dərc nazırı hesarının qoltığında bir qovşaq, katibe otığında oturub, Əli Vəliyevin qəbulunu gözləyir. Səhət Bağırovun qolquluğu nazirlərindən gedir və Əli Vəliyev camaaftı redaksiyaya yaxşıdı, şikayət erişənlərə görə onları çağırırdı ki, məsələni aydınlaşdırırdan sonra qızılıda material dərc etsin. Yaxşılığı sığmayan bu zorlu nazirlər da, qorxudan, sexsan galib katibonun otığında gözləyirler ki, Əli Vəliyev onları na vaxt qəbul edəcək.

O, bəyənmədiyi, düzgün hesab etmədiyi nəyisə mərdi-mərdən üzər deməkdən qəkinən, qeybəciliyidən, sözşəhərdən tamara uzaq bir insanın və onun beşən yaxın adamlardan küsməyi var idi, ancaq ürəyində qotiqiyin kin saxlanırdı, xırda nəyəsə görə küsürdü, bir müddədən sonra barışdı - tekrar edir, səhət yaxın adamların gedirse, belə idi, prinsipial məsələlərə iso o, geri çıxılın adam deyildi.

Bu yerde men yeno Ilyas Əfəndiyevin xəşən sahidi olduğunu bir hadisəni də söyləmek istəyirəm: Müharibədən sonrakı vaxtlarda larda bir gün Mir Cəfər Bağırov yazıçılardan rulhanalaraq Səmed Vərşgünə keskin təqnid edir. Bu o zaman idi ki, dədikim kimi, Əli Vəliyev Sovet dənənəmənde Azərbaycanın asas metbu organı olan "Kommunist" qəzetiñ baş redaktori idi və söz ona veriləndə xitabə kurşusunun araxasına keçib:

- Yoldaş Bağırov, - deyir. - Düzdür, Səmed Vərşgünə nöqsanları var, ancəd Səmed Vərşgün böyük talanıdır!

Bağirov onun sözünün kosası:

- Səmed Vərşgün talanı idi! - deyir.

Və Əli Vəliyev:

- Xeyr, Səmed Vərşgün indi de talantdır! - deyir və üzünü yana çəkirəs-surur.

Ilyas Əfəndiyev danışır ki, zala elə bir süük çökdi, mülçəc üçsaydı, səsi çıçıldı və Bağırovun qalın şüşeli eynəyinən

"Ən böyük biclik"

UNUDULMAZ ƏLİ VƏLİYEV HAQQINDA BİR NEÇƏ SÖZ

arxasından Əli Vəliyevə zillonmisi gözlərində qozobla gözəlməmişlik, zəhmli heyrat bir-birinə qarışmışdır.

Bağirovun qarşısındaki mizin üstündə homiye karandaşla dolu qələmdən olurdu və elində ekzema olduğu üçün, hərənəsəbileşəndə bir dəstə karandas götürüb, ovucunda oynadırdı və bu dəstə karandaşları ovucuna alb, ayaga qalxaraq, bir az var-gol edir, var-gol eladılcıce de ovucunda oynatdığı karandaşların saçılıtlı ziya yayar.

Ilyas Əfəndiyev deyirdi, Bağırov impulsiv, tez əsəbləşen, qəzəblənen bir adam idi və qoribəsi bu oldu ki, Əli Vəliyevin qaytardığı söz, elə bil, Bağırovu yumasıldı; elə bil, Əli Vəliyevin mərdəmənə etirazindəki səmimiyyət o sart və impulsiv adama - Bağırova daxilon təsir etdi, yerine keçib, Əli Vəliyev:

- Yaxşı, sen keç otur, - dedi və üzüntü Səmed Vərşguna tutdu: - Gel görək, son özünən ne deyirsən?

Səmed Vərşgün özüne qarşı ittihamlardan danışmağa başlayır və Ilyas Əfəndiyev deyirdi ki, Əli Vəliyevin belə kişi tərsili Səmədi kövrəltmişdi, Mir Cəfərin da qəzəbi gözgörəti keçib, gedir, bir sözə, o iclas əmin-əmanlıqla qurtarın. Ancaq homiye iclas Əli Vəliyevin nəinki vəzifəsində, hətta partiyadan çıxarılmış ilə, belə dəkənən bir nəticəyə qurara bildər və Səmed Vərşgünun da başına nə qələcəkdi, bunu Allah bilir.

Men bilən daradəcə Əli Vəliyev o dövrdə yeganə yazıçı olub ki, iclas zamanı (və ümumiyyətə) Mir Cəfər Bağırova qızışdır. Orasını da deyim ki, yazıçılardan etibarla səhəbat zamanı Bağırova "dördgöz" deyirdilər və bu "dördgöz"lük, yəqin ki, yalnız onun enyek taxmasının yox, qəzəbli baxışlarındakı zəhmən ifadəsi olub.

Bu qeydlərimin elə əvvəlindən Ilyas Əfəndiyevə istinad etməyən, bərabərən bərabərən səhəbat olub, onun iclas zamanı üçün qızışdır. Orasını da deyim ki, yazıçılardan etibarla səhəbat zamanı Bağırova "dördgöz" deyirdilər və bu "dördgöz"lük, yəqin ki, yalnız onun enyek taxmasının yox, qəzəbli baxışlarındakı zəhmən ifadəsi olub.

Bu qeydlərimin elə əvvəlindən Ilyas Əfəndiyevə istinad etməyən, bərabərən bərabərən səhəbat olub, onun iclas zamanı üçün qızışdır. Orasını da deyim ki, yazıçılardan etibarla səhəbat zamanı Bağırova "dördgöz" deyirdilər və bu "dördgöz"lük, yəqin ki, yalnız onun enyek taxmasının yox, qəzəbli baxışlarındakı zəhmən ifadəsi olub.

Əli Vəliyev (eləcə də rəhmətli Məsud Əliyev) bir çox kitablarını avtoqrafla Ilyas Əfəndiyevə bağışlayıb və men bu yazının zarərindən hemin avtoqraflardakı səmimi və məhrəbən sözləri oxuyanda onları arasında o səmimi münasibətin bir dəhəsi olduğunu Bunu da deyim ki, 1979-cu ilə Ilyas Əfəndiyev gözənləndən xəstələndi və Moskvada eməliyət olundu. Əli Vəliyev meməni "Moskva" məhmanxanasındaki telefon nömrəni öyrənib, Moskvada qaldığı üçün ay məddətində tez-tez mənənə zeng edib, atamı xəbər alırdı.

Ve men bunun da sahidiyem ki, Ilyas Əfəndiyev Əli Vəliyevin rəhmətini getdiyi-ni eşidir - 1983-cü ilin 2 fevral günü - necə sərsləşmişdi və bu sərsləşdən sonrakı onun "heyhat!"... ehval-ruhiyəsi xeyli müdaddət çökdi, elə sonralar da on səmimi hissələri tez-tez Əli Vəliyevi xatırlayırdı.

Ve men bunun da sahidiyem ki, Ilyas Əfəndiyev Əli Vəliyevin rəhmətini getdiyi-ni eşidir - 1983-cü ilin 2 fevral günü - necə sərsləşmişdi və bu sərsləşdən sonrakı onun "heyhat!"... ehval-ruhiyəsi xeyli müdaddət çökdi, elə sonralar da on səmimi hissələri tez-tez Əli Vəliyevi xatırlayırdı. +++++

Əli Vəliyev həqiqi komunist idi və

mən bu gün de bunu fikirləşəndə homiye "həqiqiliyi" hörməti yanaşırıv, čünki Əli Vəliyev gündüzər iclaslarda çıxış edəndə Lenindən sitalar maraqları getirən, Kommunist Partiyasının maraqları gündə, sonino şular deyən, xəlvətə düşəndə issa axşamlar Leninden, Kommunist Partiyasından anekdotları danışan kommunistlərdən deyildi. O, kommunizm inanır və bu, többi idil. Rusiya imperiyasının ucşar bir gəsəndə, Zəngəzar qozasının Ağudi kəndində anadan olub kastibiliq içində çətinliklərə böyüümüş, muzdə fəhlə işləyə-isleyə tehsil almış Əli Vəliyevin geniñ tanınan və hörməti bir qolem sahibi, cəmiyyətin nüfuzlu dolu bir sistem idi: bir torəfdən siyasetdən uzaq Flirudin bay Kəçərli kimi böyük bir maarifçini heç nəyin üstündən güləşdirən, o biri torəfdən iso Azərbaycanın ucşar kəndlerində belə məktəb açırdı, biri torəfdən Abbas Mirzə Şərifzadə kimini böyük bir aktyoru yənə de heç nəyin üstündə güləşdirən, o biri torəfdən ise yalın Bakıda xox, rayonlarda da Dövlət Teatrları yaradırdı, biri torəfdən Hüseyin Cəvidi (Cavid ofendində) Sibir (eslinde ölümlə) göndərdi, o biri torəfdən iso onun sədəqəti dostu Abdulla Şaiq (Şaiq ofendində) SSRİ Ali Sovetinde deputat toyin edirdi və sair və İlaxı.

Ancaq biz bileyəsito mövzumuzu qayğıda:

Mən Yazıçılar İttifaqında işlədiyim 1970-ci illərin ikinci yarısı, 80-ci illərin evvəlləri Leonid Brejnev'in rəhbərlik etdiyi və onun orden-medal hərəsiyinən Sovet şəhəri xalq yaradıcılığında lezzətli gülsənəfəviyəti, bərə orden-medalların, məşəl ulduzunun, beş dəfə Sovet İttifaqı və Sosialist Əməyi qəhrəmanlarının qızıl ulduzunun, hətta adəbiyyat üzərində (Lənin mükafatı nisanının böyük təntənə ilə) Lənin mükafatı nisanının böyük təntənə ilə (elə bil, Siyasi Büro mərasimine yox, Mol-

yerin komediyalarına baxırsan) rəhbərin döşinə taxıldıq bir dövr idi və Əli Vəliyev Yazıçılar İttifaqına gələndə, adəton, ya rəhmətli Hüseyin Abbaszadənin (onuna dost idi), ya da mənim otağında otururdu. Onun yanında Lenin, Kommunist partiyası haqqında nə-səxəsəgəlməz bir söz demək olmazdi, o saat acığ tuturdı, tonbən edirdi, ancaq mon Brejnevə növbəti təltif mərasimi ilə bağlı qozətlərdəki şəkiləri ona göstərərək:

- Əli müallim, görürsən də bu komediyan? - deyəndə, üzünü yana çevirib, bir söz demirdi, čünki aydın mosadıb, bu absurdur göründü və mon buna şübhə etmirək ki, ürəyində və absurduğunu inşanla inanıla da, misal üçün, "Gülşən" romanının yazarı (Yeri düşmişkən deyim ki, bizim böyük bəstəkarımız Soltan Hacıbəyov bu romanın əsasında "Gülşən" baletini bəstələmişdi).

Əli Vəliyev "Ən böyük biclik, düz-lükür" - deyirdi və bu düzlik onun özündən doşxiyətində idi, xasiyyətinin, inanımının, dünaygörüşünün müüməh bir cəhət idi. O, kolxoz qurulusun düzgün bir yol olduğunu inanırdı, buna tamamilə omin idil və bu inanıla da, misal üçün, "Gülşən" romanının yazarı (Yeri düşmişkən deyim ki, bizim böyük bəstəkarımız Soltan Hacıbəyov bu romanın əsasında "Gülşən" baletini bəstələmişdi).

Əli Vəliyevin yaradılılığı ilə bağlı müüməh bir cəhəti xüsusi qeyd etmək istəyirəm: onun yazdığı əsərlər - "Çičəklə", "Qohroman", "Turiçalıya gedən yol" və başqa romanları, bir çox həkayələri homiye dövrdə meydana çıxmış bir səra başqa əsərlər kimi konkyuturaxon yox, dediyim homiye inanmə bəhrəsi idi və bu yerdə mən əvvəllər de dədikim başqa müüməh bir cəhəti qeyd etmək istəyirəm.

1930-cu illərdə adəbiyyatda gölüm yazuçularımızın böyük xidməti onda oldu ki, onlar Azərbaycan adəbi-bədi diliñi inkişaf etdirdilər, temizlədilər, obdə janları, o cümlədən, romanı nesimizini milli fakturuna çevirməyi bacardılar, milli həkayəçilik əmənənlərin inkişaf etdirərək, bən janrıñ adəbiyyatımızdakı müüməh yeriñ müyyənəşdirildi və homiye əsərləri bu günün sərərealizmən sonra azadlıq çıxmış ideoloji və bedii-estetik tələbləri baxımdan qeymət vermək, getirib inkarçılıqça çıxara bilər və çıxarırlar. "Budağın xatirələri"nın düzgün dili bilidilər, bu dili XX əsrin evvəllərindəki bədii dilimizənəsib ondan qozəfli edib, cybəcor əreb-fars ibarələrindən və tomizlənlər milliçılığı (!), zənginləşən və etnoqrafik baxımdan da bəsər ekzotikanı yox, heqiqi milli kolorit ifadə edir.

Söz ki, "Budağın xatirələri"ndən düzünlə, prinsipial hesab edib cəhətələr və bərabərən xatirələrin üzərində dayanıb. Əli Vəliyev heyatının tarixçəsinin yazısı, Budağın prototipi onun özüdür və romanda müüməhlişin şəxsiyyətindəki düzlik və adət baxımdan olametdər olan belə bir epizod var: Budağ artıq soləhiyətli ixtiyar sahibidir və Ağdəmə ezmə olunaraq, raykonun birinci katibinin kabiniñində şikayətçiləri qobul edir. Növbəti şikayətçiləri onun qobuluna görər və Budağ bu qadını tanyır.

"On üç il əvvəl qapısında-muzdurulq elediyim Eyyavzənbəli Biko xanım idi.

düzlükdür"

Soldan: (şəyəsiblər) Hüseyin Şərif, İlyas Əfəndiyev, Mehdi Hüseyn, Əli Vəliyev, Əbülləhəsən, (ayaq üstə) Qabil, İsmayıllı Şixli, Nəbi Xəzri, İmran Qasımov

Cox arıqlamış, doyişib tanınmaz hala düşməndü. O, məni tamimadı. Tamimadı da. Oturmadı üçün yer göstərdim.

- Ərzim var, ay qardaş.

- Qulaq asıram.

- Torpaq söbəsinin müdürü iki ayağı bir başmaşaq qoyub ki, gorak pambıq okibəcərəsan. Man bir dum arvadam, yaşımı da, özümü de görürsünüz. Bu haldə mon pambıq okib-becue bilerəmmi?"

Sonra malum olur ki, QPU Biko xanım qohumlarını hebs edib və tənmişliq verməyən Budaq belə pis güñ qalmış, ancaq kolxozu olmaq da istəməyən bu qədəndən soruşur ki, bəs oğlanların hardadır?

"Biko xanım alma qax kimi biri. Elə bila də nazikləndi. Kürsün irəli qoyub, stola səykəndi, kabinedəki üç telefon, müxtəlif müxəllefətə, şəkillərə mözəl-lum-məzələməz nəzər salıb, divar vurulmuş xalçanın üzündə xeyli dayandı. Xanının cavab vermeygən xalçaya həsrətə baxması tövəcüblü idi. Men xəber alanda, iniltili sessiyanı cavardı:

- Xalçamı getirib kabinetinə vuran adam (söhbət rayon partiya komitəsinin birinci katibindən gedir! - E.) oğlanlarımın harda olduğunu mendən yaxşı bilər."

Yəni oğlanlar da həbs, bəlkə de məhv edilir.

Torpaq söbəsinin həmin müdürü, komunist Yunis gelir və Budaq onu Biko xanımla üzbüüz oturdu, sorğu-sualı tutundu deyir:

" - Bay arvadıdır, yoldaş Budaq! Siz bunun neslini yaxşı tanırmızzı. Bunlar müzür ünsütdür. Keçmişdə kendiləri istismar edilər. Zəhmət çəkib, yeri belleşin, plan yerine yetirsin.

...Biko xanım şali dartsdırıb, sanki tüşün canını qızdırmağa çalışdı".

Bos Budaq na edir? "Hirsindən bölgəsi qovusun" Budaq müdürü tənbəh edərək, bay arvadına (!) deyir:

" - Gedin evinizi, lap rahat oturun. Həc kim size pambıq plan verməyecek!"

Men bu kiçik episodu ona görə bür təfərrütü ilə xatırladıram ki, Əli Vəliyevin şəxsiyyətinə dədiyi həmin düzüldü və ədalət hissə onun qolominən de həkim ideoloji sinifləri ayrı-seçkililiyinən, Sistemin təlob etdiyi mövqənin yox, bu mövqeyə tamam zidd olan mənəvi dəyərlərinin müttəfi-

qi edib və nozoro alın ki, bu osor 1950-ci illərə - Sistemin möhtəşəm vaxtlarında yazılıb.

Konyuktura və inamlı bağlı fikrimi bir az da aydınlaşdırmaq isteyirəm - bir vər siyasi konyuktura namıno, yəni böyük yazıçı vezifəsinə teyin olunmaq, orden, mükafat və sair almış üçün nəsən yazarınsın (belə romanlar, həkayek, poemalar, şeirlər, pyesler çox idi), Sistemin səquütü ilə onlar da siqupta uğradı), bir vər ki, inanırsan və inandığını yazırsan və bu, artıq sonin inanımları və monəvi aliman ifadə edir, mənəvi aliman işsə necədir - adəlatlıdır, vicdanlısan, yoxsa o inam ədaləti də, vicdanla əstəleyib - bu, artıq başqa məsəlidir.

Mən Əli mülliəmə usaq, yeniyetmə, ilk gələncik vaxtlarında "Əli omı" deyirdim və usaq ikən vütbən evde ad günlörini keçirənlər arasında Əli Vəliyev de olurdu. Yəqin elə həmin səmimiyyətinə, tomizliliyinə, istiqanlılığını görə mon onu gözlöyündən: gərəşən, Əli emi galəcək, ya yox və bu uyan uzaq, homişəlik bir keçmişdə qalmış o çəğənlər xatırlandı, elə bıl, onun o səmimiyyəti, tomizliyi, istiqanlılığı mon apırb, dünəninin məmənliyə qıxarı, Xesto Qasımin haftasında həfizəmdə ilisib qalmış sadə misralarını yadına salır: "Necə mir yol boşalıbsın, Necə min yol dolan dünya".

+++

Mən yuxarıda yazdım ki, "Budağın xatirələri" Əli Vəliyevin heyat tarixçəsidir və bu heyatın əvvəlki dövrləri bərədə deyidim, ancaq sonrakı dövrlər de onun üçün yalnız arxivçiyividən rəhah bir yaradıcı heyatdan, yalnız sevinc və xoşbəxtlikdən ibarət olmayıb, o, müharibənin qızığın çağlarında - 1941-42-ci illərdə cabdedən başda olub, Mir Cəfər Bağırovun qozabine de tuş golub, böyük faciələr de yasağıb.

Bu sözləri yazırken, birdən-bire fikrime Mosad Əlişəgin siması canlandı və moni çox ağır bir xatiroye apardı. Bilmirəm, indi bu keðərləri xatironı yazmag lazmırdı, ya yox?

Ancaq bir haldə ki, fikrimə golub, yazıram.

Səhhət 1973-cü ilin heç vaxt yadından çıxmayaqacaq o 23 iyun günündən gedir ve

homin gün Əli Vəliyevin qəflətən çəkdidi bayatının ab-havası, sinosindən qopub gələn ofosu bərədə illərdən sonra da acıdan acı bir dalğa kimi, monim içimdən keçir.

O isti yay günü mon atamığıl gedirdim və Hüsü Hacıyev (indiki Azadlıq) küçəsində Yazıçılar Evinin heyətində girondo gördüm ki, xeyli adam topluşub və o adamların başının üstündə el bir qapqara aura almışdı ki, el o anlardan da bəs düşümdəki, nə doşluştı bir hadisənə bərabər.

Vo inanılmaz, heqiqəton dehşətli bir xəbər eştidim: dünən gərdiyim vo səhəbdə etdiyim 44 yaşı Məsud Əlioğlu vəfat edib.

Mon yenicə ailo qurmuş Məsud Əlioğlu-lu həyat yoldaşı Rəna xanım, körpə oglu İlyaslı birləşdirdi. Anıda Yazıçılar Evinin gəldiyi vaxtdan tamiri və o zaman mon üçüncü-dördüncü sinifdə oxuyurdum, ancaq sonralar Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutun aspirantı olunda Məsud ərtəgörkəmlə bir ədəbiyyatşurası və tonjudıq kimi oranın aparıcı öməkdaşlarından biri idi.

Ölüm gözön ilməz, qəfi olanda, onuna barışmaq, onu qobul etmək daha artıq acılı-agnlı olur və Məsud Əlioğlu o qədər pozitiv, o qədər deyib-ğulən, yeyib-icən, hazırlıq vəzifəsi və duzu yumor hissina malik, sağlam görünüşlü bir insan idi ki, onun vəfatının acısı-ğasıri qara bir heyət hissini qarışb, dəhər atıq tosir edir, sarsırdı. Məsudun şəxsiyyəti elə idi ki, onuna birçoq dofe möcləsi otursaydın (Gözel oxumağı və var idil, xüsusi türk mahmənidir! Ölü də Sovet dövründə!), birçoq dofa sofrası çıxıxdın belə, hamisilik yaddaşın da qalacaqdı.

Həmisi isti yay günü, Məsudlının 5-ci mərtəbədəki evləri da adamları iddi və Əli Vəliyev bu adamların şəhərində oturub, gülçərini yera zilləmildi, hamı ağıb bir sükit içindeydi, qonşu otadan qadınların ağlayışı golridi - o menzili intilib bir sükit bürümüşdü. O sükit o qədər ağıb da bir yüklədi ki, an qalrırdı sonə dəsəyənən parçın eləsin və heç kim o sükütu pozub, bir süzə deyiblər. Mən rəhmətlik Rəşid Mahmudova (bərəx məmən və xeyrətgah insan sonraları Dövlət Mətbuat Komitəsinin, Jurnalçılar İttifaqının sənədi vəzifələrində işlədi) yanına dayanmışdım və xeyləq da bu cür sükit içinde dayandı. Birdən Əli Vəliyev elecoq gələrənən yerdən ayrılmayaq, yaddan çıxmayaqacaq o səsə, o nəfəslə bir bayat çəkdi və onu səsindən, nəfəsində keçirən keçən məmən və şübhəsiz ki, hamını iliyinənən işlədi. Hüseyin Abbaszadə ilə Qabil bizimlə üzbüüz əyləşmişdər və Əli Vəliyevin çəkdiyi o bayatdan sonra onları özərlərini saxlaya bilməyib, hönkür-hönkür ağlamalarla iddi da gözlöyün qabağına gəlir. Mon o qədər sərslimşəndi ki, o bayatının sözərlərini eşitmirdim, ancaq bunu eşitməyə hacot da yox idı, cüntü o avaz sözlə ifadə edilməyəcək bir keordədən nəşrə. Rəşid mülliəm titroyan barmaqları ilə monim bileyimi sıxıb və biz otadan çıxıb, pillekəndə dayanmış adamların çökdiyi sıqət təsusü idindi həyətə endik, sənəgləşər yarınla qədər bir kolmə de danışmadı. Səz yoxa çıxmırdı.

Ancaq mon Əli Vəliyev haqqında bu yəzini bəlecoq keðərləri bət xatire ilə bitirmək istəmirdim və xeyləq ilər bundan evvelin - universitetin birincisi kursunda oxuyurdum - bir hadisəsi yadımı döşür, onu yazuşaqam. Bu əhvalat herə yadımı düşündü, daxiliyindən gözel və menim üçün əziz olan bir ovqat yazuşam və orası da deyim ki, bu əhvalatın özü də Əli Vəliyevin şəxsiyyəti baroda, gümən edirəm ki, az səz demir.

Nikita Xrushev XX partiya qurultayında Stalin, "şəxsiyyət porosluğu" koskintı tonqid (oslinda ifşa) edəndən sonra, yəni 1950-ci illərin sonu, 60-ci illərin evvəllərində Sovet İttifaqında mühərribədən son-

rakı yeni nəsil nümayəndələri arasında Qərb somtılı "stilyaqa" zümrəsi yaramıdı və bu, Sistemin comiyiyatə ortodoks-ideoloji münasibətinə qarşı etirazın fələsi idi. Bu genclik artıq Ostrovskinin "Polad neccə borkid" romanını, yaxud Makarenkonun "Pedagoji poemasi"n yox, Heminqueyi, Remarki, Bülbül oxuyurdu, Sistemin qarozçılık etdiyi cəza məyilli iddi və Rusiya da daxili olmaqla, Sovet respublikalarında sonatın bütün sahələrində, xüsusun ədəbiyyatda 60-cılların yeni nəfəsi hiss olunmaga başlayırdı. O vəni (forşılı) nəsil komsolomculuğun toqib, tonqid və təhərinerin moruz qalıdır, mötbəat "stilyaqa"ların karikatürəsi çökür, onları güős hədəfini çevirməyə çalışır. Ancaq bu yəni nəfəs, yəni ab-hava, yəni səz istək və axtarşalarında, bu etirazda, cəmi zamanda, bər sadolövhlik də var idil, buna görə də homin etiraz çox zaman xərci görkəmədi, ifrat doboq əvvələrindən və ilk gənclik çağlarından onun da "stilyaqa"lıq etdiyim vaxtar-

lərindən sonra, hekaya yazıb, radiofonla gəndərmişdim və günlərin bir gözel günə xəbor goldı ki, hekayenin boyanımları, özüm de gedib ona efridə oxumalıyım. Şəhəri günənən böyük bir ruh yüksəkliyi, daxili faxarət hiss, coşgunluq və həyecanla Dövlət Radio və Televiziya Komitəsinə yollandım - bu, mənim orası ilə gedmiş, efridə ilk çıxışım idi (daha doğrusu, belə olmamışdım).

Və Komitənin qapısı ağzındaki girişçix köskündən oturmasi milisyoner (indiki polis nəfəri) dovt olunanları siyahısına baxıb, mənəni adıma tapmadı və nə qədər eləməsə, mon içəri buraxmadı. Belə bir gərginlik içinde, birdən gördüm ki, Əli Vəliyev, yanında rəhmətlik Zeynal Xəlil (onuna üzünlər qoşuq dosyaları) Komitənin pilləkanını enib, çıxışa doğru golur və gözlərimə işq goldı. Onlar bizo yaxınlaşan kim, tələsəl salam verib, milisyoneri göstərərək:

- Əli emi, bu, məni içəri buraxmir e! - dedim.

Əli Vəliyev ayaq saxlayıb, diqqətə mənənə baxıb, sonra baxıb, "kok" saç düzünmə, əstəkləri uzun buxla pəncəməyi, reklamlı köynəyimi (üzü rongörbəngər xərci reklamlarla naxışlanıb, cütdən titiklim köynək idi, "reklammaya rubaşka" deyirdilər), enli manjetli balığından da salıvarı, alt qalın kaçukdan "tankektə" yaqqabını yuxarıdan və aşağı, aşagıdan yuxarı süzdə və mənim görkəmim ona necə tosir etdi, sərt səkilde:

- Yaxşı eləyir! - dedi, hırslı da milisyoner köskündən çıxb, kılıq ilə üzülaşığı adınlı və Zeynal Xəlil də əllərinə və tutub çıxınları çəkdi, yəni ki, Əli Vəliyev ona sonra men de neyə bilarəm?

Və men o gün içəri keçə bilmədim, ancaq mənim üçün bu, bədəvili kimi, tez-tez yadına düşən və men da, hərəkət bəhavalı İlyas Əfəndiyevə tekərən danışdım, ona da lazzət eləyin bir xatirədirdi.

Dədim da, Əli mülliətin qeytiyən kin saxlayan, adətli adam deyildi, onun acığı necə tez tuturdusa, eləcə de tez keçib gərdidi və sonraları illərdə onluq aramızda necə somimi, məhrəmanı bir münasibət olduğunu baredo təsəvvür yaratmaq üçün, "Budağın xatirələri" kitabında monim hökümlə körpə olan qızım Güney üçün yazdıqı avtoografi olduğunu kimi bu yaza köçürürom:

"Monim özü balam, gözümüz işqı Güney - xoşbəxtlik, sədət, obudu forş arzulayan Əli babasından kiçik yadigar. Əli Vəliyev. 5 dekabr 1975".

Elə arasında belə bir moçaz var: "Yaxşı kişiñər yaxşı atlarıñın behindi getdilər".

Əli Vəliyev həmin kişilərdən biridi. 30 aprel 2021. Bakı.